

*** Тақырып 8. Халықаралық есеп айырысуларды және төлемдерді жүргізу ерекшеліктері**

* Халықаралық есеп айырысулар және төлемдер ұғымдарының ерекшеліктері.

* Халықаралық төлем әдістеріне жатады:

* - аванстық төлем

* - аккредитивтік төлем

* - жөнелтілгеннен кейін төлем

* - инкассольдық төлем

* (Инкассо (италиянша inkasso - түсім, алым) - ақшалай қаражатты бір тапсырыскерлерден екіншілеріне, төлемшілерден алушыларға табыстау жөніндегі банк операциясы.)

* **Аккредитивтік есептесу нысаны** — тауар-материалдық құндылықтар мен көрсетілген қызметтер үшін **аккредитив** арқылы қолма-қол ақшасыз қала аралық және халықаралық есеп айырысу нысаны. Нақты алушының атына **аккредитив** ұсыну операцияларына негізделеді. Құжаттамалық аккредитивтердің бірегейлендірілген ережелері мен ғұрыптарында, **үкімет** пен орталық банкінің ережелерінде немесе ерекше жеткізілім шарттарында көзделген жағдайларда қолданылады, яғни жеткізуші мен сатып алушы арасындағы келісім бойынша; сатып алушы тауарларды жеткізуші тұратын жерде қабылдаса; жеткізуші мен сатып алушы арасындағы қарым-қатынас тұрақты сипатта болмағанда, т. б. реттерде қолданылады.

* Халықаралық есеп айырысу әдістеріне жатады:

* - пошталық төлем тапсырмалары

* - телеграфтық/телекстық төлем тапсырмалары

* - аударым векселдері

* - банктік тратталар

* Халықаралық есеп айырысулар нысандары мен халықаралық төлемдер түрлерін анықтау.

* Халықаралық есеп айырысулар мен халықаралық төлемдердің негізгі валюта-қаржылық және төлемдік жағдайлары. Баға валютасын төлем валютасына қайта есептеу. Халықаралық есеп айырысулардың аккредитивтік нысаны. Аккредитивтер түрлері:

* - қайтарылатын және қайтарылмайтын

* - жабылған және жабылмаған

* - бөлінетін және бөлінбейтін

* - расталған және расталмаған

*Халықаралық есеп айырысудың өзіндік ерекшелігі барлық елдер үшін жалпыға бірдей қабылданған төлем құралының болмауында. Сондықтан да сыртқы сауда, көрсетілген қызметтер, несиелер, инвестициялар, мемлекетаралық төлемдер бойынша есеп айырысудың қажетті шарты сатып алу-сату формасында бір валютаны екінші біріне айырбастау болып табылады.

* Валюталық нарықтарда шетел валютасына деген сұраныс пен ұсыныс ең алдымен сатылған тауарлар және көрсетілген қызметтер үшін валюталық түсім алған экспорттерлардан; сатып алған тауарлары мен көлік және кеме компанияларынан алынған қызметтері үшін төлемдерді төлеуде импорттерден; сондай-ақ көрсеткен қызметтері үшін фрахты, сақтандыру сыйақысы, брокерлік және банктік комиссия түрінде валюталар алатын сақтандыру қоғамдары мен банктерден; дивидент төлеуге, займды, несиені және оған есептелген пайызды және т.б. қайтаруға міндеттемесі бар заңды және жеке тұлғалардан туындайды.

* Шетел валютасы халықаралық төлем айналымында әдет-те ақшалай белгілер түрінде болмайды, ол банктік және несиелік айналыс құралдары формасында – шетел валюта-сына сәйкес телеграфтық және пошталық аударым, чек, тратта түрінде болады.

Аударым – бұл басқа елдегі банк-корреспондентіне өзінің клиентінің өтініші бойынша және оның есебінен телеграф-тық немесе пошталық аударым (бұйрық) негізінде белгілі бір ақша сомасын шетелдік алушыға (бенефициарға) төлеу туралы банктің бұйрығы.

* Аударым барысында банк екі операцияны бір уақытта жүзеге асырады: өз клиентіне ұлт-тық валютаға шетел валютасын сатады және шетел валюта-сын шетелге аударады. Бұл жерде телеграфтық аударым жасау барысында есеп айрысуды жеделдетеді және арнайы код қолдану арқылы қорғауға кепіл береді.

Банктік чек – шетелдік банк-корреспондентке чекті ұс-таушының ағымдық шотынан белгілі бір ақша сомасын төлеу туралы банктің жазбаша бұйрығы. Экспортер, ондай чекті ала отырып, оны өзінің банкіне сатады.

* Банктік вексель – осы елдің банкінің шетелдік банк-корреспондентке берген траттасы (аудармалы векселі). Им-портерлер өздерінің банктерінен бұл вексельді сатып алады және оны олардың экспортерлеріне (несие берушілеріне) жіберу арқылы өздерінің борыштық міндеттемесін өтейді. Ал осы елдің банкінің міндеттемесі мерзімі жеткенде вексельді төлеуді өзінің корреспондентінің шотын қажетті валюталық қаражаттармен қамтамасыз ету болып табылады

* Бұл жерде чектер мен тратталарды тек қана банктер емес, сондай-ақ сауда және өнеркәсіптік фирмалардың, жеке тұлғалардың бере алатынын да есте сақтау қажет. Несиелік айналыс құралдары халықаралық төлем айналымынан алтын мен шетел валюталарын ығыстырып, әр түрлі елдердің банктері арасында корреспонденттік қатынастардың дамуына және шетел валютасында ағымдағы корр

* Халықаралық есеп айырысулардың сызбалы механизмін былай беруге болады: тауарды (қызметті) экспорттаушы сатқан тауары (қызметі) үшін импорттаушыдан алған шетел валютасына жататын чек, аударым және басқа да төлем құжаттарын өз елінде коммерциялық банкіге сата отырып, оның орнына экспорттық өндіріс үшін қажетті ұлттық валютаны алады.

- * Коммерциялық банк өзінің шетелдегі банк-корреспондентіне бұл төлем құжаттарды жібереді де төлеу-шілер мен борышқорлардан, жіберілген құжаттар бойынша валюталық қаражаттарды төлеуін талап етеді. Алынған шетел валютасындағы соманы шетел банкі экспортер банкінің корреспонденттік шотына түсіреді.
- * Халықаралық есеп айырысулардың осындай механизмі қолма-қол ақшаны пайдаланусыз, қарама-қарсы талаптарды өзара есепке алу жолымен банк-корреспонденттер арқылы сыртқы экономикалық операциялары бойынша барлық есеп айырысуларды жүзеге асыруға мүмкіндік береді.